

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, December, 2019

Yayın Değerlendirmesi / Book Review

Atıf: Sarıalioğlu, Ozan Kemal (Ed.). "İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt Düşmanlığı".
Değerlendiren: Emrah Kaya. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Dergisi* (16) 2019: 582-586.

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.616445>

Emrah Kaya*

**Ozan Kemal Sarıalioğlu (Ed.). *İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt Düşmanlığı*.
(İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2017).**

Ozan Kemal Sarıalioğlu (Ed.) *The Hostility of Ibn Taymiyya to Ahl al-Bayt*.
(Istanbul: Önsöz Yayıncılık, 2017).

Takıyyüddîn İbn Teymiyye (ö. 1328) İslam düşüncesine yön veren ve kendinden sonra gelen birçok âlimin müspet veya menfî bir şekilde gündeminde olan önemli bir kişidir. Günümüzde de Selefi ve Vahhâbî düşünce mensuplarınca son derece saygıyla anılan, hatta kimilerince bu akımların fikir babası kabul edilen İbn Teymiyye hakkında net bir şey söylemek oldukça zordur.¹

İbn Teymiyye'nin ciddi eleştirilere maruz kalmasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi, İbn Teymiyye'nin hadisleri anlamada bazen alışılmışın dışına çıkmasıdır. Kendisi, Ehl-i Sünnet ve Şia'nın birçok konuda üzerine düşünce inşa ettiği hadis rivayetlerine farklı yorum getirerek hâkim anlayışa

* Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri.
Assist. Prof. Dr., Sakarya University, Faculty of Theology, Philosophy and Religious Sciences.
emrahkaya@sakarya.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8889-5587>

¹ Mustafa Kara, *İbn Teymiyye'ye Göre İbn Arabî* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017).

muhalefet etmiştir.² Elbette İbn Teymiyye bir hadis otoritesi değildir ve onun hadis konusunda serdettiği her ifadenin tartışılmaz olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak muhaliflerin eleştirileri onun yanlış metoduna değil, spesifik görüşlerine odaklanmaktadır. İkincisi ise İbn Teymiyye'nin tasavvufta görülen birtakım düşünce ve uygulamalara yönelik sert eleştirisidir. Bu noktada altı çizilmesi gereken husus tasavvuf-Şia paralelligidir. Fıkıh, hadis usulü, tefsir, kelim gibi birçok alanda Ehl-i Sünnet ve Şia arasında görülen kırmızıçizgilerin tasavvuf alanında görülmemesi bu paralellige işaret etmektedir. Dolayısıyla İbn Teymiyye'nin tasavvuf cenahından eleştirilmesi ne kadar normale Şia tarafından eleştirilmesi de o ölçüde normaldir.

Değerlendirmesini yapacağımız kitap akademik platform ve internet sayfalarında yayımlanan sekiz makalenin Farsça'dan Türkçe'ye çevirisinin bir araya getirilmesiyle ortaya konulmuştur. Bu makalelerin başlıkları şu şekildedir: "İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt Düşmanlığı", "Ehl-i Beyt Hakkında Nâzil Olan Ayetler Açısından Allâme Hillî ve İbn Teymiyye'nin Görüşlerinin Karşılaştırılması", "İbn Teymiyye'nin İmam Mehdî (a.f) Hakkındaki Görüşünün Eleştirilmesi", "İbn Teymiyye'nin Âşûrâ Tahrifleri", "İbn Teymiyye'nin İmam Ali'nin Faziletlerini İnkâr Metotları", "İbn Teymiyye'nin Hadis ve Rical İlmindeki Yeri: *Minhâcü's-Sünne* Çerçevesinde", "Zehebî – İbn Teymiyye İlişkisi Hakkında Bir Araştırma" ve "Fahreddin er-Râzî ve İbn Teymiyye'nin İmam Cevâd, İmam Hâdî ve İmam Hasan Askerî'nin İlmî Makamı Hakkındaki Eleştirel Yaklaşımının Ehl-i Sünnet'in Yazılı Mirası Işığında İncelenmesi".

Eserin altını çizdiği husus İbn Teymiyye gibi önemli bir şahsın düşüncelerinin tam anlamıyla ortaya konulamadığıdır. İbn Teymiyye taraftarları onu övmek için onun içtihat alanındaki yeniliklerine, mücadelecili ve cesur yönüne ve selevin yoluna gösterdiği sadakate vurgu yaparken muhalifleri ise İbn Teymiyye'nin teşbih ehli olduğuna; felsefe, kelim ve mantığı sapkınlık olarak kabul ettiğine ve tasavvufu topyekûn reddettiğine vurgu yapmışlardır. Kitabın editörüne göre ise en önemli sorunlardan birisi İbn Teymiyye'nin açık bir şekilde Ehl-i Beyt düşmanlığı yapması ve bunun ilmî çevrelerde yeterince ilgi çekmemiş ve işlenmemiş olmasıdır.

² Erkan Kurt, "İbn Teymiyye'nin Selevî Kelâmı: Tarihsel ve Yapısal Bir Analiz", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/31 (2017): 81-108; Livnat Holtzman, "Human Choise, Divine Guidance and the Fitra Tradition: The Use of Hâdîth in Theological Treatises by Ibn Taymiyya and Ibn Qayyim al-Jawziyya", *Ibn Taymiyya and His Time*, ed. Yossef Rapoport – Shahab Ahmad (Karachi: Oxford University Press, 2010), 163-188.

Bin yıldan fazladır süregelen ve tamamen siyasî etkenler ile ortaya çıkıp daha sonra teolojik-kelamî-dinî bir zeminde desteklenmeye çalışılan Ehl-i Sünnet – Şia ayrımının sekiz yüz yıl önce yaşamış biri üzerinden taptazeymişçesine tartışmaya açılması ilginçtir. Makalelerin başlıklarından anlaşıldığı üzere tüm kitabın ana vurgusu İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt düşmanlığına dair görüşlerinin çürütülmesidir.

Bu değerlendirmenin amacı, İbn Teymiyye'yi savunmak veya makale yazarlarının iddialarını çürütmek değildir. Amaç, objektif bir akademik çalışmanın sahip olması gereken ilkeler ışığında bu kitabı değerlendirmektir.

Kitap öncelikle Hz. Peygamber'in üst soyunun faziletini ve daha sonra da alt soyunun, Ehl-i Beyt'in faziletini anlatan çeşitli âlimlerden yapılan nakiller ile başlamaktadır. Şiilerin Ehl-i Beyt'i diğer insanlardan üstün tutmasının tamamen Kur'an ve hadislere dayandığını iddia eden makale yazarına göre İbn Teymiyye'nin bu gerçeği inkârı tam bir yüzüzlüktür. Mübâhele, tathir, salavât ve meveddet ayetleri ile sefine hadisi gibi birçok nass açıkça Ehl-i Beyt'in üstünlüğünü vurgulamaktadır (s. 17-22). Yazarın Hz. Ali'yi hatasız görerek İbn Teymiyye'nin, Hz. Ali'nin on yedi meselede hatalı görüş bildirdiğini iddia etmesini büyük bir iftira olarak telakki ediyor olması dikkate değer bir husustur. Ayrıca, kitapta saygısızlık ve hakaret olarak nitelenen tüm ifadeler İbn Teymiyye'nin Hz. Ali'nin yüceliğini sorgulamasına yönelik ifadelerdir. Aynı şekilde, Hz. Ali'yi yüceltmek için Hz. Ebubekir ve Hz. Osman'ı küçümseyen yazarın, ilmî tutumu nedeniyle İbn Teymiyye'yi eleştirmesi de oldukça dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra, birçok Şii kaynağına referansla ortaya konan rivayetlere dayanarak Hz. Peygamber'in eşi ve birçok sahabe Hz. Ali'ye yardım etmediği, onun yanında saf tutmadığı için ümmet dairesinden de çıkarılmaktadır. Nihayetinde yazar İbn Teymiyye ve onun gibi kimseleri cahiliye sünnetini ihya ederek gerçek İslam yerine Ebû Süfyân İslam'ını getirmeye çabalayan kişiler olarak nitelemektedir (s. 53).

İlmî tutumla kaleme alındığından şüphe edilen bu bölümden sonra ikinci makale İbn Teymiyye'ye yönelik haksız bir itham ile başlamaktadır. Tüm detayları ele almanın imkânsız olduğu açıktır. Ancak, İbn Teymiyye'nin Allah'ı yaratıklara benzettiğini veya şefaati küfür olarak nitelediğini söylemek son derece yanlıştır (s. 62 ve 100). Şefaahat hakkında detaylı bilgiler veren İbn Teymiyye'ye göre şefaahat sadece Hz. Peygamber tarafından değil, diğer

peygamberler ve sıddıklar tarafından da yapılacaktır.³ Ya da İbn Batûta'nın yanlış olduğu tespit edilmiş anlatılarına dayanarak İbn Teymiyye'yi mücessimeden olmakla itham etmek akademik etiğe uygun değildir.⁴ Kitabın bu bölümünde de Allâme Hillî'nin Hz. Ali ve Ehl-i Beyt'i övmek için yaptığı izahlar hatta Hz. Peygamber ile Hz. Ali'nin ruhsal birliğinin savunulması ve İbn Teymiyye'nin bunlara karşı reddiyesi bulunmaktadır (s. 75).

Kitabın ilerleyen bölümlerinde ise Mehdî konusu üzerinden İbn Teymiyye eleştirisi yapılmaktadır. Yazar, Mehdî inancının Müslümanların tamamının ittifak ettiği genel İslamî bir inanç olduğunu söyleyerek İmâmiyye'nin bu konudaki görüşünü Şia'nın ve hatta tüm Müslümanların görüşü olarak aktarmaktadır. Hz. Ali'nin faziletleri konusunda da İbn Teymiyye'nin tekzip, tevil ve teşrik metotlarına başvurarak bu faziletleri görmezden gelme yolunu seçtiğini ifade etmektedir. Yine, *Minhâcû's-Sünne* isimli eseri merkeze alarak İbn Teymiyye'yi eleştiren bir diğer makalede hadis rivayetleri hakkında İbn Teymiyye'nin kayıtsız tutumu kınanmıştır. İbn Teymiyye'nin Müslim rivayetinden şüphe duyması eleştirilmiş, fakat başka bir sayfada (s. 184) İbn Teymiyye'nin Buhârî'yi dikkate alarak Gadîr hadisinin zayıf olduğunu söylemesinin üzerinde ise hiç durulmamıştır.

Makalelerin taraflı tutumunun Zehebî – İbn Teymiyye ilişkisi söz konusu olunca da devam ettiği görülmektedir. Zehebî'nin İbn Teymiyye'den *seyhuna* diyerek birçok defa övgüyle bahsetmesini kabul etmekle beraber makale yazarı, Zehebî'ye isnat edilen *Zeğâli'l-ilm* ve *Nasîhatü'z-Zehebiyye* isimli iki eserde İbn Teymiyye'ye hakaret edilmesini Zehebî'nin hakikati bulması şeklinde yorumlamaktadır. Diğer taraftan İbn Teymiyye'nin takipçilerinin bu isnadı kabul etmemesini ciddiye almamaktadır. Kitabın son bölümünde diğer bir Şii yazar da Zehebî'yi İbn Teymiyye'ye büyük saygı duyan bir kişi olarak anmaktadır. Bu tutarsız ve kapalı ifadelerin bolca görüldüğü kitaptan İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt düşmanlığı yaptığını veya dengesiz, kibirli ve sorunlu bir âlim olduğunu değil, Ehl-i Beyt'i yüceltici ifadelere sorgulayıcı ve eleştirel yaklaştığını anlamaktayız.

³ Takıyüddîn İbn Teymiyye, *Mecmû' fetâvâ*, ed. Abdurrahman ibn Muhammed ibn Kâsım – Muhammed ibn Abdurrahman ibn Muhammed, 37 cilt (Medine: Mucemmâ' el-Melik Fahd, 2004), 3:129-159.

⁴ İbn Teymiyye, *Mecmû' fetâvâ*, 5:27-28; 5:197-202, 208.

Sonuç olarak, ilmî hakikatleri ortaya koymaktan ziyade bir ideoloji savunusu yapmak üzere hazırlanmış olan bu kitabın Ehl-i Sünnet – Şia çekişmesine küçük de olsa bir katkısı olduğunu düşünmekteyiz. Akademik kriterlerin göz ardı edildiği bu eserin sorunlarını sıralayacak olursak:

- Editöryal bir sürece dâhil edilmediği için kitapta çok defa aynı konu ve bilgilerin farklı yazarlar tarafından tekrar edildiği görülmektedir.
- Yer yer kaynaksız kullanımlar ve iddialar mevcuttur (s. 23, 25, 112).
- İbn Teymiyye muhalifi olarak anılan birçok isimden bahsedilmektedir. Buna rağmen bu muhalefet fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf, kelim veya herhangi bir alanda mı olmuştur, yoksa Ehl-i Beyt düşüncesi sebebiyle midir, belirtilmemektedir (s. 91-93).
- En önemli sorun ise ciddi bir mantık hatası olarak Şii yazarların Ehl-i Sünnet vurgusudur. Sıklıkla Ehl-i Sünnet ulemasının ittifak ettiği bir meseleye İbn Teymiyye'nin riayet etmemesi temel eleştiri gibi sunulmaktadır. Hâlbuki Ehl-i Sünnet ulemasına tabi olmak doğruluk alameti ise, onlara göre Şia hak yol değildir; bu görüşlerine de uymak gerekir. Ehl-i Sünnet ulemasına tabi olmak doğruluk alameti değilse, İbn Teymiyye tabi olmuyor diye neden eleştiriliyor? Mantıksal olarak sorunlu bir kurgu üzerine inşa edilen bu çalışmanın İbn Teymiyye'nin Ehl-i Beyt hakkındaki düşüncelerini bize anlatmaktan uzak olduğunu düşünmekteyiz.